

Sant Climent: del CIR a la base militar

Destinació intergeneracional de milers de joves, el campament generava alhora neguits i oportunitats de negoci per al poble

Text > LLUÍS SERRANO, historiador

«En la puerta de Chiclana hay un charco y no ha llovido, son las lágrimas del bulto, jódete no haber venido.»

Les estrofes que obren aquest article condensen la fama d'aquesta unitat militar. Però també descriuen la suposada valentia dels qui, davant dels reclutes, havien resistit. La lletra era cantada i coneguda per diversos reemplaçaments de soldats que havien fet el servei militar a Sant Climent Sescebes. El Batallón Chiclana III/63, d'infanteria lleugera, en els anys noranta del segle xx era conegut com el més extrem de la base militar. Junt amb el Batallón Cataluña IV/63, de carros de combat, formava el Regimiento de Infantería Mixto Barcelona núm. 63. I aquest regiment, més les altres unitats, formaven la Brigada de Infantería Ligera Urgel núm. IV.

Els *bultos* o *lagartos* eren nois recentment arribats a la base militar; els qui formaven part de les companyies de les Unidades de Instrucción de Reclutas (UIR). Els anomenaven així, sovint, els mateixos soldats de reemplaçaments anteriors. Les jerarquies es reproduïen entre la soldadesca per ordre d'antiguitat i solien ser molt respectades. D'aquesta manera, els qui portaven més temps dins l'exèrcit esdevenien *gambes* o *abuelos*. Tots aquests termes i referents simbòlics, diversos i alhora canviants, formen part del passat: d'un temps en què fer el servei militar representava, d'alguna forma, un ritual de traspàs a l'edat adulta, en sintonia amb una idea molt concreta de masculinitat. A banda, era un fet social que tenia importància en

la socialització d'una idea de nació espanyola, efecte de vertebració territorial, i en la construcció de llaços d'amistat —i de relació— entre persones de diferents llocs d'Espanya i que, sovint, anava més enllà de l'experiència castrense.

La història de Sant Climent, i també de l'Empordà, està lligada a la presència militar. La dimensió de les instal·lacions va evolucionar i el camp d'entrenament es va ampliar dins d'espais agraris i forestals. I esdevé una història de rebuigs i acceptacions

socials. L'estudi de la demografia del poble reflecteix aquests canvis: es nota la presència militar, sobretot des del funcionament del Centro de Instrucción de Reclutas (CIR), a partir de 1965. Vegem, doncs, a grans trets, algunes de les qüestions que expliquen aquesta realitat derivada i condicionada pels anys de la postguerra i pel fet fronterer.

Precedents

La premsa històrica aporta notícies de la pràctica de maniobres militars a Sant Climent en els anys vint i trenta

>> Vista aèria de la base militar (1985-1995).

Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. FONS DIARI DE GIRONA (ÀNGEL REYNAL).

del segle passat. Apareixen, entre d'altres, els regiments d'Àsia, de Girona, i el de San Quintín, de Figueres. Els soldats sojornaven en tendes de campanya i, en altres ocasions, en quadres i pallers, mentre que els oficials ho feien en cases del poble. A la postguerra, i amb la Segona Guerra Mundial de fons, la situació política i la posició geogràfica van fer que el Pirineu estigués militaritzat (Clara, 2003). Els pobles propers a la ratlla fronterera comptaven amb destacaments militars. A partir de 1945 es van construir les anomenades *grans guàrdies* i *puntos de apoyo*, defenses concebudes per frenar hipotètiques invasions i completar el control de la frontera. Paral·lelament, entre 1944 i 1950, i en funció de la Organización Defensiva del Pirineo, es van bastir un gran nombre de búnquers (Clara, 2010), unes construccions que, a Sant Climent, es van situar a prop de la base militar actual. L'any 1946 es van iniciar els tràmits de la construcció d'un primer campament d'enginyers, i el 1948 s'iniciava l'expropiació dels terrenys per a un camp de tir. Les instal·lacions consistien en tendes de lona per als reclutes i en baracots per a oficines, cuina i serveis. Aquest campament no era l'únic de la comarca: al Port de la Selva hi havia la cavalleria; a Garriguella, la infanteria, i a Darnius, l'artilleria. A partir de 1952, els contingents es van anar consolidant i concentrant a Sant Climent.

CIR núm. 9

El 8 de desembre de 1964 el *Diario Oficial del Ministerio del Ejército* publicava l'ordre del Estado Mayor Central que establia la creació dels centres d'instrucció de reclutes. A Sant Climent, dins la IV Regió Militar (la Capitania General de Catalunya), li tocava el número 9. L'any 1965, el núm. 311 de la revista *Ejército* publicava l'article «Los CIR. Organización y desarrollo de la instrucción», del comandant de cavalleria Miguel Giménez. L'augment demogràfic i les noves necessitats operatives de l'exèrcit van fer que es busqués garantir una instrucció militar bàsica als nous reemplaçaments. El CIR era un pas intermedi, d'una formació de tres mesos (ús de CETME, el fusell d'assalt; classes teòriques, i *orden de combate*), abans d'arribar a la caserna de destinació. Aquests centres, que solien dividir-se en quatre batallons, re-

>> El rei Joan Carles I i el ministre de Defensa, Narcís Serra, visiten la base militar.

Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. FONS EL PUNT (AUTOR DESCONEGUT).

bien la visita d'unitats especialitzades, com els paracaigudistes, la Legió o les companyies d'operacions especials (COE), que buscaven voluntaris.

Completada la instrucció, es jurava bandera, una cerimònia que presenciaven familiars i públic, i el soldat s'incorporava al destí. Sant Climent es consolidava en un campament estable i el nou calendari d'instrucció incrementava el nombre de soldats. Les jures de bandera col·lapsaven Sant Climent i, després de l'acte, també els pobles veïns, quan les famílies hi anaven a dinar. Molts negocis van florir amb aquesta densitat de població flo-

tant. En aquest moment d'esplendor, l'any 1978, a través d'una expropiació forçosa de 1.581 hectàrees, es va ampliar la superfície entre els termes de Sant Climent i Espolla. Aquesta operació va ser polèmica i va causar tensions i malestar entre alguns propietaris afectats. Però també l'acceptació. A Espolla la resistència va ser més notable. De fet, els xocs ja s'havien produït l'any 1966 quan l'alcalde es va queixar d'unes pràctiques militars. L'any 1982, l'interès per ampliar els terrenys militars a Baussitges, al terme d'Espolla, va provocar una forta mobilització cívica i ecologista. La qüestió va acabar, l'any

>> Espectadors d'una jura de bandera, a finals dels anys setanta.

Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. FONS EL PUNT (AUTOR DESCONEGUT).

>> Sèrie de tres imatges d'una jura de bandera de l'any 1978.
(Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. NARCÍS SANS PRATS.)

1986, amb la declaració de Paratge Natural d'Interès Nacional dels terrenys oferts pel seu propietari a l'exèrcit, així com Requesens i Sant Quirze de Colera. Bona part de l'Albera quedava protegida.

Base militar

El pla de modernització de l'exèrcit (META), de l'any 1986, va fer desaparèixer el CIR, i les instal·lacions es van convertir en la Base Militar General Álvarez de Castro. Aquest fet va comportar la disminució del nombre de soldats i va provocar el tancament d'alguns dels negocis oberts a l'ombra del campament. Joan Poyano, en un article a *Presència* del 13 de novembre de 1988, feia un retrat de l'impacte d'aquesta nova situació. Escrivia que, dels quaranta-dos bars que hi havia l'any 1986, se n'havien tancat quinze, «algun per jubilació del propietari, però la majoria eren de gent de fora, especialment de Figueres». Retratava el desànim que s'havia instal·lat al poble, on els pessimistes pensaven que deixaria de ser «el poble que vivia de la vinya i del soldat». I relatava la llista de preus de productes significatius, com nines vestides de militar, amb trompeta i música incloses, o punyals de supervivència, d'una botiga on estaven a l'expectativa.

Més endavant, va arribar la segona patacada. Amb la supressió del servei militar obligatori, mesura implementada el 31 de desembre de 2001, s'organitzava un model d'exèrcit professional que, a Sant Climent, va tornar a tenir efectes. Es van tancar negocis concorreguts per la tropa. A partir d'aquest moment, el poble va patir un procés de transformació que l'equipara, gairebé, amb la resta de municipis veïns. Ha recuperat població i segueix essent un referent de producció vitivinícola. Tot i així, el Ministerio de Defensa és el propietari de 1.517 hectàrees de Sant Climent (el 62 % del terme municipal) i de 332 hectàrees d'Espolla (el 7,6 % del municipi).

Tal com ha succeït a punta Falconera de Roses o a les Planasses de l'Escala, les propietats del Ministerio de Defensa, per regla general, s'han conservat, lluny de l'especulació i de les transformacions urbanístiques. Però no sempre ha estat així. L'any 2007, l'Ajuntament de Cantallops va construir il·legalment una carretera no prevista en

>> Camp de maniobres de la base de Sant Climent (2012). Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. FONS EL PUNT AVUI (LLUÍS SERRAT MASFERRER).

cap planejament urbanístic. Es va obrir un vial (inexistent abans) que ocupava, per via de fet, un mínim de 6.606,96 m² de terrenys militars des de 1978. Un escàndol de grans dimensions quan existeix un camí públic que ha estat privatitzat *de facto*.

En relació amb els exercicis de tir en camps, erms i boscos, hi ha hagut polèmiques, problemes, incendis i tensions. Per exemple, l'incendi del 26 d'octubre de 2021 va fer necessària la intervenció dels bombers amb tres hidroavions i sis dotacions terrestres. Les pràctiques d'artilleria i de foc real dels últims anys, especialment el 2008, 2013 i 2015, amb la caiguda de projectils fora del perímetre, van produir malestar i sensació d'agressió i d'inseguretat, especialment als veïnats de Vilartolí i els Vilars. Una de les conseqüències va ser l'aparició de la plataforma Alto el Foc de l'Albera, que demanava l'aturada de les pràctiques de tir i el tancament de la base militar. Després d'aquests incidents, i davant les queixes dels veïns, l'any 2017 el Defensor del Pueblo va fer arribar informació de la Secretaria d'Estat de Defensa. S'obtenia una millora: «existe también la orden expresa de no realizar ejercicios de fuego real con artillería ni con mortero; manteniéndose la posibilidad de usos con

calibres menores y con subcalibre de morteros».

D'altra banda, entre l'any 2016 i el 2017, es va instal·lar una tanca metàl·lica perimetral que, sovint, talla traçats originals de camins públics i ramaders. L'any 2018 aquest tancament de terres es va completar amb la col·locació, als límits dels principals camins que travessen terrenys militars, d'una senyalització que prohibeix el pas a persones o vehicles no autoritzats. Moltes de les portes que es van col·locar van desaparèixer poc després. Aquesta última actuació va coincidir amb la declaració del Consejo de Ministros, el 27 d'abril de 2018, dels terrenys de la base com a «zona de interés para defensa nacional». Es blindaven de responsabilitats per les pràctiques de tir.

L'anomenat *procés sobiranista*, en sintonia amb el relat identitari,

va crear un potent discurs contra la presència de l'exèrcit, un fet que contrasta amb la realitat de les relacions entre els responsables de la base i la política local. El conservacionisme ha mostrat incomoditat per la presència militar a l'Albera, ja que es tracta d'un espai que integra grans valors naturals, un destacat patrimoni megalític i l'església preromànica de Santa Fe dels Solers. Des de l'any 2006, part de la superfície militar està inclosa dins la Xarxa Natura 2000. Avui, l'*acuartelamiento* de Sant Climent és la seu del Regimiento de Infantería Arapiles núm. 62, integrat a la Brigada Aragón I de la División Castillejos. La base, a més, s'utilitza per als exercicis de tir de les diferents policies, i sovint ha estat l'espai per a l'entrenament de diferents unitats que marxaven a missions internacionals.

>> Comiat de tropes de muntanya que van partir al conflicte de l'Afganistan (2009).

Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. FONS EL PUNT (DANI VILA).

